

Öz

Ülkelerin hukuk sistemlerine, politik, ekonomik ve kültürel yapılarına bağlı olarak şekillenen planlama sistemleri, temelinde proje bazlı-esnek ve plan bazlı-sıkı (*kati*) planlama olarak ikiye ayrılmaktadır. İki farklı yaklaşımla gelişen planlamanın, her iki yaklaşımında da çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır (*Türk ve Özkan, 2012, s. 71-72*). Sıkı planlama yaklaşımıyla hazırlanan kentsel gelişim/imar planlarında plan kararlarının kentlerin dönüşen, değişen, dinamik yapılarına uymakta ve ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Esnek planlama sisteminde ise plan kararlarının yasal olarak bağlayıcı olmaması ve bu kararların mekana yansıtılmasında yetersiz kalması başlıca sorunları oluşturmaktadır.

Mimarlık, şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arasında bir arayüz olarak görev üstlenen kentsel tasarım disiplininin planlamanın sorunlarına çözüm olabileceği öngörülmüştür. Bu noktada beliren bir diğer sorun ise planlamaya bu disiplinin ilkelerinin nasıl entegre edileceğiydi. Bahsedilen entegrasyonun kentsel tasarımı kamusal politika aracı olarak kullanarak sağlanabileceği ortaya konmuştur. Bir diğer deyişle, kentsel tasarım kriterlerinin kamusal politika niteliğinde planlarda yer alması, kentsel tasarımın planlama sistemine entegrasyonunu sağlayacaktır.

Kentlerin gelişiminde yaşanan sorunlara planlamayla çözüm getirme arayışı içerisinde planlamanın eksikliklerinin saptanması, bu eksikliklerin giderilmesinde planlama sistemlerinin yapısal durumlarının incelenmesi, kamusal politikaların planlamanın içindeki yeri ve etkisi, ve bunlara ek olarak da kentsel tasarım niteliklerinin kamusal politika olarak planlamayla entegrasyonunu temelinde barından bu çalışma, esnek planlama sistemini kentlerin gelişimindeki başarısını sorgulayarak bu sistemlerin uygulandığı iki kentlin planlarını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Planlama sistemleri, esnek planlama, kamusal politikalar, kentsel tasarım, gelişim planları.

Esnek Planlama Sisteminde Kamusal Politika Olarak Kentsel Tasarımın Önemi: Lefkoşa ve Belfast Örnekleri

 Elda İstillozlu

Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Gazimağusa, KKTC

Başvuru tarihi/Received: 21.08.2020, Kabul tarihi/Final Acceptance: 19.03.2021

Extended Abstract

In this study, contributions of urban design to urban planning and relations between urban design and urban planning have been examined. Especially, problems like difficulties in reflecting planning decisions of flexible planning approach to urban places, inequalities since the flexible planning system is based on appreciation, and also possible political pressures within this system, increase the importance of urban design as public policies within flexible planning approach. In this context, the importance of urban design as public policies within flexible planning approach has been the subject of this study.

First of all, a literature review has been done on planning approaches and systems. Planning systems that are shaped by judicial system, political, economic, and cultural constitutions of the countries, are basically classified in two groups; flexible (project-based) and strict (plan-based) planning. There are several problems faced in both planning approaches. Planning decisions within the plans prepared with strict planning approach are most of the time insufficient in responding to the needs of the cities' dynamic, variable and transformative constitutions. Flexible planning systems, on the other hand, are not legally binding and also insufficient in applying the planning decisions. The problems of both systems would be solved by making those systems coming closer to each other. At this point urban design discipline step which takes on the task as an interface between architecture, urban planning, and other relevant disciplines. Integration of urban design as public policies with urban planning would provide flexibility in strict planning approach and certainty in flexible planning approach. Vienna which has been chosen as the most livable city in the world for the last 10 years, is a city that uses a German planning system. The difference of German Family within planning systems is that even if it is strict planning approach it includes flexibility. In other words, it is a system in which two planning approaches come closer. Although contributions of planning systems to livability is another subject of study, it can be claimed that this situation is not a coincidence. It can be said that including both approaches of planning in the same system would have positive effects on the livability and quality of places.

Then, the effects of urban design as public policies on flexible planning approach have been investigated. What kind of contributions would be provided to the cities by including urban design policies within urban development plans have been searched. Capital cities of two countries that have the same planning approach applied in different ways have been the issue of this research. In this context, urban development plans of the capital city of North Ireland, Belfast, and the capital city of North Cyprus, Nicosia have been investigated through urban design policies within the plans, and their reflections on urban places have been illustrated.

Through the literature review, a matrix has been generated with urban design dimensions and principles. The matrix has been used for comparing urban development plans of Nicosia and Belfast in terms of planning policies related with urban design. As a result of the comparison, it has been understood that there are few policies related with urban design in Nicosia Master Plan (urban development plan) and they are advisory and uncertain policies. So that it can easily be observed that the city has no legibility, imageability, sense of closure in its urban places and also devoid of place perception. Belfast's development plan, on the other hand, includes four policies related to urban design with various detailed items reflecting local properties. The policies are applied through guidelines which are prepared according to the concerns of those policies. The reflections of those policies can be observed in Belfast city's residential areas and commercial corridors. Continuity, harmony of variety, wide pavements, and landscape elements provide more livable and quality urban places compared to Nicosia. The comparison of the two cities has proved and highlighted the importance of integrating urban design into local urban development plans as public policies.

In conclusion, it has been said that urban design as public policies would provide spatial, environmental, social, functional, and economic contributions to planning especially to flexible planning with uncertain and not legally binding policies.

In line with all arguments and searches, it has been proposed that North Cyprus's flexible planning system should become stricter to be more successful in generating high-quality urban places. Government should share planning responsibilities with local administration, and local administration should be able to make their own local urban development plans within a legislative framework.

Keywords: Planning systems, flexible planning, public policies, urban design, development plans.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. Giriş

Tarih boyunca kentler birçok farklı sorunla mücadele etmiştir. Savaşlar, salgın hastalıklar, doğal afetler vs sonucunda kentlerin yıkımı üzerine yeniden yapılandırılması için planlamada, farklı çözümlerin arayışına girilmiştir. Yakın tarihe kadar planlama, mimarlık ve mühendislik disiplinleri savaşlardan ve doğal afetlerden sonra kentlerin yeniden yapılandırılması için çalışmıştır. Salgın hastalıklara karşı ise altyapı çalışmalarıyla çözümler üretilmiştir. Ancak küreselleşen dünyada, kentlerin özgün kimliğini kaybetmesi, giderek azalan kamusal alanlar, kentlerde oluşan güvenlik sorunları, kalabalıklaşan kentlerde ulaşım ve erişim zorlukları, görsel ve çevresel kirlilik gibi sorunlar yaşam ve mekan kalitelerinin düşmesine ve özellikle planlamanın sorgulanmasına neden olmuştur. Planlamadaki eksiklik ve sorunlar, sadece insanların günlük hayatlarını zora sokmakla kalmamakta, aynı zamanda kentlerin ekonomik yapılarını da zayıflatmaktadır. Küresel dünya kentleri arasında oluşan rekabetçi ortamda, kentlerin özgün kimliği, yarattığı yatırım fırsatları, canlılığı gibi konular büyük önem kazanmaktadır. Bu konularda, kentlerde yaşanan başarısızlıklar, eksiklikleri gidermek ve sorunları ortadan kaldırmak üzere, planlama üstüne odaklanmaya ve sistemlerini sorgulamaya neden olmaktadır.

Ülkelerin hukuk sistemleri, kültürleri ve ekonomik yapıları planlama sistemlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, en temel ve kapsamlı yapılan çalışmada, Avrupa'da planlama sistemleri beş grupta sınıflandırılmıştır. Avrupa'da tanımlanan bu beş farklı gruplandırma, daha sonraki çalışmalarda dört grupta sınıflandırılmış olsa da, temelinde dünyada kullanılan iki farklı planlama yaklaşımı olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri takdire dayalı- esnek planlama, diğeri ise düzenleyici- sıkı planlama yaklaşımıdır. Bu iki temel doğrultusunda ülkelerin farklı planlama aşamaları ve süreçleri tanımlanmıştır. Her iki yaklaşıma bağlı oluşan planlama sistemlerinin karşılaştığı sorunlar bulunmaktadır. Esnek planlama yaklaşımında, planlama yasal olarak

bağlayıcı değildir. Planlamanın siyasaları kesinlik içermeyen ibarelerden oluşmaktadır. Bu durum plan kararlarının mekana yansıtılmasında zorluklar ve eşitsizlikler içermektedir. Sıkı planlamada ise yasal bağlayıcılık vardır ve mekana dair kesin kararlar bulunmaktadır. Sürekli değişen ve dönüşen kentlerin bu dinamik yapısına, sıkı plan kararlarının uyum sağlayamadığı durumlar oluşmaktadır.

Kentlerin yaşadığı sorunlar üzerine ortaya çıkan kentsel tasarım disiplini, bu iki farklı planlama yaklaşımının birbirine yaklaşmasını sağlamıştır. Kentsel tasarımın planlamayla bütünleşmesinde, esnek planlamada, plan kararlarının mekana yansıtılmasında, sıkı planlamada ise değişen dönüşen kentlerin yeni oluşan ihtiyaçlarına cevap verilmesinde rol üstlenmiştir. Kentsel tasarım disiplininin planlama için önem kazanmasıyla, ülkelerin tasarımı planlamayla entegre etme çabalarında da zaman zaman sorunlar yaşanmıştır. Bunun üzerine kentsel tasarımın kamusal politika olarak planlamayla entegrasyonunun, bu sorunların üstesinden gelebileceği ortaya konmuştur.

Esnek planlamanın, uygulayıcının takdir yetkisine sahip bir sistem olduğu ve büyük ölçüde piyasa ekonomisinin etkisi altında şekillendiği ve en önemlisi de yasal olarak bağlayıcılığa sahip olmadığı bilinmektedir (Erturan ve Türk, 2015, s. 2-3). Bu durum, esnek planlama anlayışında kamusal yararın önceliğini de sorgulanabilir kılmakta ve gelişimdeki başarısızlık riskini artırmaktadır. Bu bağlamda, kentsel tasarımın planlamayla entegrasyonunun sağlanması, özellikle esnek planlama için büyük önem arz etmektedir. Bu iddia üzerine, bu çalışmada ilk olarak planlama aileleri ve sistemleri, kentsel tasarım ve planlamanın ilişkisi ve kamusal politika olarak kentsel tasarım konularında literatür araştırması yapılmıştır. Daha sonra da, kentsel tasarımın kamusal politika olarak esnek planlama anlayışındaki etkileri incelenmiştir. Kentsel tasarım politikalarının kentlerin gelişim planlarında bulunmasının kentlere ne gibi katkılar sağlayabileceği araştırılmıştır. Araştırmaya aynı planlama yaklaşımını farklı uygulayan

iki ülkenin başkentleri konu olmuştur. Bu bağlamda, Kuzey İrlanda başkenti Belfast ve Kuzey Kıbrıs başkenti Lefkoşa'nın gelişim planları, kentsel tasarımla ilgili olan plan politikaları bakımından incelenmiş ve mekana yansıtılmaları görsel elemanlarla anlatılmıştır.

2. Planlama Aileleri ve Sistemleri

Ülkelerin hukuk sistemlerine, politik, ekonomik ve kültürel yapılarına bağlı olarak şekillenen planlama sistemleri, temelinde proje bazlı-esnek ve plan bazlı-sıkı (*kati*) planlama olarak ikiye ayrılmaktadır. İki farklı yaklaşımla, gelişen planlamanın her iki yaklaşımında da çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır (*Türk ve Özkan, 2012, s. 71-72*). Sıkı planlama yaklaşımıyla hazırlanan kentsel gelişim/imar planlarında plan kararlarının kentlerin dönüşen, değişen, dinamik yapılarına uymakta ve ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Esnek planlama sisteminde ise plan kararlarının yasal olarak bağlayıcı olmaması ve bu kararların mekana yansıtılmasında yetersiz ve eksik kalması başlıca sorunları oluşturmaktadır. 1970'li yıllarda sürdürülebilir gelişmenin tanımlanmasıyla planlama farklı bir boyut kazanmış ve bu boyutu benimsemeye çalışırken teknolojinin hızla ilerlemesi sürdürülebilirlik ilkesinin de uygulanmasını zora sokmuştur. Sıkı planlamanın kararlarının, hızla değişen ve dönüşen kentlerin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve esnek planlamanın kararlarının mekana yansıtılma konusundaki eksiklikleri sonucunda kentlerde yaşam ve mekan kalitesinde düşüş gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, hem esnek planlama hem de sıkı planlamanın bir tür yenilenmeye olan ihtiyacı plancının çözüm arayışına girmesine neden olmuştur.

1960'lı yıllarda, planlama literatüründe "esneklik" sıkça olumsuz özellik olarak görülmekteydi. Ancak günümüzde plancılar, bu kavramı, karışıklık, fırsatçılık ve çeşitlilik gibi durumlarla başa çıkma konusunda olumlu bir yaklaşım olarak algılamaktadır. Planlama, doğrusal olmayan ve çok katmanlı bir karar verme sisteminin sağlanması için esneklik içermesi gerekirken, uygulamada kamu sektörünün kontrol

gücünü kaybetmemesi ve özel sektörün kentsel gelişme üstünde etkisinin artmaması için çok fazla esnek olmamalıdır. (*Gielen ve Tasan-Kok, 2010, s. 1097*)

Planlamanın farklı ülkelerde nasıl çalıştığını anlamak için planlama sistemlerini incelemek faydalı olacaktır. Planlama sistemleri ve sınıflandırılmaları üzerine literatürde birçok farklı çalışma bulunmaktadır. Stead ve Nadin (*2012, s. 39*), planlama sistemleri üzerine çalışılmış 4 farklı özgün çalışmayı tartışmış ve karşılaştırmalı bir tablo oluşturmuştur (*Tablo 1*). Bu tablo aslında, zaman içinde planlama yaklaşımlarının evrildiğini de göstermektedir. İlk olarak Davies vd. (*1989*) beş kuzey Avrupa ülkesindeki planlama kontrolünü geniş bir sınıflamayla İngiltere ve kıta sistemleri olarak ikiye ayırmaktadır. Bu genel sınıflandırma "içtihatlara dayalı hukuk" ve "napolyonik kodlar"dan oluşmaktadır. İkinci çalışma, Newman ve Thornley tarafından 1996'da yapılan çalışmadır. Bu çalışma çok daha kapsamlı bir şekilde, temelinde iki farklı yaklaşımla çeşitlenen planlama sistemlerini beş ayrı planlama ailesi olarak sınıflandırmaktadır. Bu aileler, İngiliz (*British*), Napolyonik (*Napoleonic*), Alman (*Germanic*), İskandinav (*Scandinavian*) ve Doğu Avrupa Planlama Aileleri olarak adlandırılmaktadır (*Newman ve Thornley, 1996, s. 27-71*). Üçüncü çalışma, 1997 yılında hazırlanmış AB Compendium'dur (*Commission of the European Communities – CEC*). AB Compendium'da Avrupa ülkelerinde planlama sistemleri dört "planlama geleneği" altında ele alınmıştır. Bunlar "Bölgesel-Ekonomik Tabanlı Planlama", "Şehircilik Anlayışı Ağırlıklı Planlama- Urbanism", "Geniş Kapsamlı/Bütünleşik Sistem" ve "Arazi Kullanım Planlaması" olarak adlandırılmıştır. Son çalışma ise "ESPO"- Avrupa Birliği'nden yerel düzeye bölgesel ve kentsel politikalar yönetimi projesidir. Bu projede AB Compendium'daki gruplandırma temel alınmış ve ülkelerin planlama sınıfları içindeki yer değiştirmeleri ele alınmıştır (*Farinós, 2007, s. 35-75*).

Bu çalışmalar içerisinde, kapsamlı bir şekilde planlama sınıflarını ele alan, 1996'da yayınlanmış "Avrupa'da Şehir Planlama"

Davies vd. (1989)		İçtihatlaraya Dayalı Hukuk; İngiltere		Napolyonik Kodlar; DK, DE, FR, NL		
Newman & Thornley (1996)	İskandinav; DK, FI, SE	İngiliz; IE, UK	Alman; AT, DE	Napolyonik; BE, FR, IT, LU, NL, PT, ES		Doğu Avrupa
CEC (1997)	Geniş Kapsamlı/ Bütünleşik; AT, DK, FI, DE, NL, SE	Arazi Kullanım Planlaması; IE, UK (ve BE)		Bölgesel-Ekonomik Tabanlı Planlama; FR, PT (ve DE)	Şehircilik Anlayışı Ağırlıklı Planlama-Urbanizm; GR, IT, ES (ve PT)	
Farinós Dasí (2007)	Geniş Kapsamlı/ Bütünleşik; AT, DK, FI, NL, SE, DE (ve BE, FR, IE LU, UK) BG, EE, HU, LV, LT PL, RO, SL, SV	Arazi Kullanım Planlaması; BE, IE, LU, UK (ve PT, ES) CY, CZ, MT		Bölgesel-Ekonomik Tabanlı Planlama; FR, DE, PT, (ve IE, SE, UK) HU, LV, LT, SK	Şehircilik Anlayışı Ağırlıklı Planlama-Urbanizm; GR, IT, ES CY, MT	

Tablo: 1
Planlama sistemlerine üzerine 4 farklı özgün çalışma (Stead ve Nadin, 2012, s.39).

adlı kitap incelendiğine, planlama sistemlerinin ve süreçlerinin nasıl çalıştığının temelini ve detayını anlamak mümkün olacaktır. Bu bağlamda, kitapta anlatılan planlama aileleri incelenmiştir.

İngiliz Ailesi, Britanya ve İrlanda'dan oluşmaktadır. Britanya'da ilk kapsamlı planlama yasası 1947'de geçmiştir. Bu yasa daha sonra birçok alt-yasa/tüzüklerle yer değiştirmiş olsa da, savaş sonrası dönemde oluşan temel prensipler hiç değişmemiştir. Bu prensipte planlama 3 aşamalıdır; gelişmenin kontrolü, gelişme planları ve merkezi hükümetin gözetim ve denetimi. Gelişmenin kontrolü, yerel yönetimin gelişme başvurularını alıp, politika çerçevesini ve detaylı yerel etkenleri de göz önünde bulundurarak karar vermesiyle sağlanmaktadır. Yerel yönetimler, arazi kullanım politikalarından oluşan gelişme planlarını da hazırlamaktan sorumludurlar. Kentsel Tasarım Rehberlerinde de değinildiği gibi, AB Compendium'da, İngiltere'de yaygın olan bu sistem "Arazi Kullanımı Planlaması" sınıfında yer almıştır. Bu planlama, arazi kullanım değişimini kontrol etmeyi ve arazi kullanımıyla alakalı düzenlemeler yapmayı içermektedir. (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2016) Yerel yönetim tarafından hazırlanan bu gelişme planları gelişme başvuruları için alınacak kararlarda önemli rol üstlenmektedir, ancak yasal olarak bağlayıcı değildirler. Bu planlama

ailesindeki bir diğer önemli özellik, başvuranların gelişme üzerine alınan kararlara itiraz etme haklarının olması ve itirazın merkezi hükümet tarafından değerlendirilmesidir. Bu durumda yerel hükümetteki yetkili kişi/kişiler bir gelişme başvurusu üzerinde karar üretirken, başvuranların itiraz haklarını da düşünmekte ve kararları bu doğrultuda etkilenebilmektedir. Peter Newman ve Andy Thornley'nin (1996, s. 42-43) anlattığı üzere, bu planlama sistemi oldukça esnek ve içinde yorumlar barındıran bir sistemdir.

İngiliz planlama ailesi için bir başka eleştiri ise Mark Tewdwr-jones tarafından yapılmıştır. Tewdwr-jones'un (1999) anlattıklarına göre, o yılların başarılı ülkeleri, İngiliz düzenleyici (esnek) planlama sistemiyle kapsamlı bir kentsel gelişimin sağlanamayacağını ya da bir bölgenin ekonomik yarara ulaşamayacağını saptadılar. İngiltere'nin iç yatırımlar için çekici bir ülke olarak küresel ekonomik güç arasında yer bulabilmesi için, yapılan düzenlemelerin kısa vadeli ekonomik yatırım kararlarına hızlı cevap verebilmesi gerekmektedir. Ancak bu esnek sistemde, plan politika ve kararları uzun vadeli olduğu görülmektedir. Durum böyle olunca, İngiltere'nin birçok bölgesinde ekonomik yatırımlar, planlama süreçleri dışında yani plansız olarak gerçekleştirilmiştir. Bu sistem içerisinde planlar, özellikle büyük yatırımlar söz konusu olduğunda, siyasetin ve siyasetin

müdahalelerine de açık duruma gelmektedir. (Tewdwr-jones, 1999, s. 244-256)

İrlanda'da da aynı planlama sistemi geçerlidir. Merkezi hükümet, gelişme planlarında ve planlama onaylarındaki prosedürleri içeren yasa ve düzenlemeleri hazırlamaktadır. Burada planlama onayı olarak adlandırılan planlama aşaması, İngiltere'de gelişme kontrolü olarak adlandırılan aşamayla aynıdır. Oldukça merkeziyetçi olan bu sistemde, yerel otoritelere yerel planları yapma ve planlama onaylarını verme yetkisi verilmiştir. Yine başvuruların, planlama onayına itiraz hakları saklıdır, ancak bu kez itirazlar bir kurul tarafından değerlendirilmektedir. Planlama İtiraz Kurulu'nun oluşmasındaki amaç planlama onayı üzerindeki siyasi baskıyı ortadan kaldırmaktır. (Newman ve Thornley, 1996, s. 44-45) Kentsel Tasarım Rehberlerinde ele alınan AB Compendium'da Avrupa ülkelerinde planlama sistemleri sınıflarında İrlanda, İngiltere ile aynı sınıfta (Arazi Kullanımı Planlaması) yer almış olsa da günümüzde daha bütünleşik bir yaklaşıma geçmiş olduğunun altı çizilmiştir.

Napolyonik Aile, Fransız kökenli planlama sisteminden oluşmaktadır. Ülke sayısı bakımından Avrupa'daki en büyük planlama ailesidir; Fransa, Portekiz, Luxemburg, Belçika, Hollanda, İspanya, İtalya ve Yunanistan'da etkilidir. Kapsamlı planlama sistemi anlayışıyla başlamış ancak daha sonra bölge kavramının da eklenmesiyle ekonomik odaklı bir sistem haline gelmiştir. Merkeziyetçi bir yapıya sahip olsa da, yerel yönetimle planlamayla alakalı bir yetki paylaşımı bulunmaktadır. Bu planlama sisteminde göze çarpan önemli özellik hiyerarşik bir yapının olmasıdır. Planlamayla alakalı yönetim 4 kademe tanımlanmaktadır; devlet (state), bölge (region), il/ilçe başkanlığı (département) ve mahalli idare (commune). Genel olarak merkez ve yerel yönetim arasında bir yetki paylaşımı ve sıkı planlama göze çarpmaktadır. Sıkı planlama anlayışının özellikle Portekiz ve Belçikada, uygulama konusunda sorunlar yarattığı vurgulanıyor. (Newman ve Thornley, 1996, s. 45-60)

Alman ailesindeki ülkelerin- Almanya, Avusturya ve İsviçre, planlama sistemlerin-

deki ortak özellik planlamanın genellikle devlet seviyesinde veya daha aşağısında yapılmasıdır. Bu üç Avrupa ülkesinde de Federal yönetim sistemi mevcuttur ve planlamanın düzenleyici mevzuatı federal düzeyde hazırlanmaktadır. Oxley ve diğerlerinin (2009, s.24) de belirttiği gibi Alman planlama sisteminin, plan ve proje bazlı planlamanın bir karışımı olduğu söylenebilir. Alman ailesindeki planlama sistemi de yine hiyerarşik bir yapıda çalışmaktadır. Ülkesel ve bölgesel ölçekte kapsamlı planlama yapılmakta ve alt- bölgelerde de bu planlar detaylandırılmaktadır. Fransız ailesindeki planlama sistemlerinden farkı ise sıkı planlama anlayışını esnetmek üzere yasal çerçevede yapılan değişikliklerdir. Esneklik yasal bağlayıcılığı olmayan bölgelendirme planlarında devreye girmektedir. Bu noktada, yapılması tasarlanan gelişmenin çevresiyle uyumu ve altyapının yeterliliği göz önünde bulundurulmaktadır. Yani bölgelendirme planlarında, bir oranda, İngiliz ailesindeki planlama sistemi kullanılmaktadır.

İskandinav ailesinde ise Danimarka, Finlandiya, İsveç ve Norveç gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ailedeki planlama sisteminde en önemli ve ayırt edici özellik merkeziyetçilikten uzak, yerinden yönetim anlayışının olmasıdır. Yine planlama sorumluluğu hiyerarşik bir yapıya bağlıdır, ve buna göre, alt düzey yönetimler üst düzey yönetimlerle uyumlu olmaktadır. Bu sistem içerisinde, Danimarka'nın planlama yasasında göze çarpan bir özelliği de tüm ülkeyi üç bölgeye ayırmasıdır. Bunlar, kentsel, kırsal ve rekreasyonel alanlardır. Kırsal bölgelerde sadece tarım, ormancılık ve balıkçılık ile ilgili ticari faaliyete dayalı gelişmeler yapılabilir. Kentsel ve rekreasyonel alanlarda ise yapılacak olan gelişmeler yerel planlara ve düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Eğer kırsal bir bölge kentsele dönüştürülecekse bir yerel plan yapılması ve arazi sahiplerinin iyileştirme vergisi ödemesi gerekmektedir. Sıkı planlama anlayışıyla çalışan bu sistemde, planlama alt ölçekli kentsel alanların gelişimini içeren strüktür planlarıyla esnetilmektedir. Strüktür planlarının ölçeği, gelişme planlarıyla kentsel tasarım ölçeği

arasında bir detaylandırma içermektedir. 1996'da yayınlanmış "Avrupa'da Şehir Planlama" adlı kitapta belirtildiği üzere, Doğu Avrupa'da tam oturmuş bir planlama sistemi bulunmamaktadır.

Vurgulandığı üzere zaman içerisinde ülkeler hukuk sistemlerine bağlı kalmak kaydıyla ihtiyaçlara göre planlama sistemlerinde değişiklik yapabilmektedirler. Burada beş farklı planlama ailesinde oluşan sistemlerden bahsedildi. Ülkelerden verilen örnekler daha çok planlama sistemlerinin kökeninin olduğu ülkelerdir. Bu beş planlama ailesi içinde üç tanesinin sıkı planlamayla geliştiği ancak bazı aşamalarda esneklik gerektirdiği ve bu bağlamda değişiklikler yapıldığı anlatılmıştır. Diğer taraftan esnek planlamanın hakim olduğu İngiliz ailesinde, planlamanın yasal bağlayıcılığı olmaması, projeler üzerindeki takdir yetkisi gibi konular kentsel gelişmelerde bir tür belirsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu noktada, John Punter'in de altını çizdiği gibi tasarım çok büyük önem kazanmaktadır. Punter, tasarımın bu iki yaklaşımı (*esnek ve sıkı*) birbirine yaklaştırdığını ve aralarındaki büyük farklılıkları ortadan kaldırdığını iddia etmektedir.

3. Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi

Köklerinin çok daha eskiye dayandığı, ancak son yıllarda yeniden keşfedilen kentsel tasarım, akademik çalışmaların, kamusal politikaların ve profesyonel uygulamaların önemli ve ciddi bir alanı haline gelmiştir. (*Carmona ve Tiesdell, 2007, s. 1*) Carmona ve Tiesdell'in kitabında da değinildiği üzere Francis Tibbalds, kentsel tasarımın tanımlarının bir listesini oluşturmuştur. Bu listeye göre kentsel tasarım, "mimarlık, şehir planlama ve diğer ilgili disiplinler arasında bir arayüz"; "insanlar için üç boyutlu mekan tasarımı ve sonrasında bunların bakım ve yönetimi"; "detaylı mimari veya mühendislik tasarımlarının gerçekleşmesinden önceki, iki boyutlu gelişim planlarına ve soyut plan kararlarına gerçeklik ve şekil veren önemli bir köprü"; "farklı kullanımlara sahip bina gruplarını, bunların arasındaki hareket sistemlerini ve servislerini, ve aralarında kalan alanlar ve kentsel peyzajı içeren, yerel ölçekte yapılaşmış alanın ta-

sarımı"; ve "yerel ölçekte kentsel çevrenin biçim ve karakterinin tasarlanacağı yaratıcı bir aktivite" olarak tanımlanmıştır. (*Carmona ve Tiesdell, 2007, s. 12*) Tanımlara bakıldığında bu disiplinin çok katmanlı olduğu anlaşılabilir. Yerel ölçekte çalışılan bir disiplin olduğu ise sıkça vurgulanmıştır.

Listenin başında yer alan tanımıyla, mimarlık, şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arasında bir arayüz olarak çalışan kentsel tasarım disiplininin, planlamanın sorunlarına çözüm olabileceği öngörülmüştür. Sıkı planlama anlayışıyla ortaya konan kentsel gelişim planlarında kararlar alt ölçekte kentsel tasarım ilkeleriyle bir miktar esnetilip günün ihtiyaçlarını karşılamakta, esnek planlamada ise tam tersi sıkı tasarım kurallarıyla mekan kalitesini yükseltmeye dayalı bir sistem gelişmektedir (*Punter, 2007, s. 168*).

Kentsel tasarımın planlamaya olan katkısının daha iyi anlaşılabilmesi için, bu disiplinin ortaya çıkışından, nitelik ve boyutlarından kısaca bahsetmek yararlı olacaktır. Macdonald ve Larice'in (*2013, s. 3*) anlattığı üzere, kentsel tasarım disiplini 1950'lerin ortalarında kentlerde çevresel kalitenin oldukça düşmesinden oluşan kaygılarla ortaya çıkmıştır. Özcan Altaban'a göre (*2013, s. 2*), "1970'li yılların ortasında büyük ekonomik krizin yaşandığı İngiltere'de planlamanın başarısızlığı ve uygulamadaki yetersizliklere karşı özellikle orta sınıflardan kaynaklanan güçlü bir toplumsal muhalefet oluştu." Bunun üzerine o yıllarda planlamaya karşı tepkiler oluşmuş, ve yaşanan kentsel sorunların çözümü için aksiyon planları üzerine çalışılmıştır. Bu noktada da aksiyon planlarının farklı ve çok boyutlu bir şekli olan kentsel tasarım disiplini kullanılmaya başlandı. Böylelikle, planlama ve mimarlık disiplinlerinin yanı sıra kentsel tasarımın da eğitimlerine başlanmıştır. (*Altaban, 2013, s. 2*)

Altaban çalışmasında kentsel tasarımı, üst ölçekli plan kararlarının uygulanmasında ve mimarlık ölçeğine geçişte "bir ara aşama, bir çerçeve ve bir programlar dizisi" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamayla birlikte kentsel tasarım disiplininin beklenenler aşağıdaki şekilde sıralanıyor; (*Altaban, 2013, s.12*)

- Üst ölçek planlama kararlarının hayata geçirilmesi/uygulanması
- Planlama ölçeği ile mimarlık ölçeği arasında kalan kentsel alanlara işlev ve kimlik kazandırması
- Kentsel alanda yeni dinamikler yaratması
- Sürekli değişen ve dönüşen kentlerin değişim ve dönüşümlerini biçimlendirmek üzere, çok disiplinli bir yaklaşım oluşturması
- Kentsel tasarım projelerinin alternatifleri üretilerek, bu projelerin, çökmeyecek ve etaplandırma esnekliği sunabilecek şekilde hazırlanması

Bu beklentilere bakılacak olunursa aslında planlamanın sorunlarına ve eksikliklerine kentsel tasarımın çözüm olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Hatta bu disiplinin boyutları incelendiğinde hem esnek hem de sıkı planlama yaklaşımındaki tüm farklı planlama sistemlerinin sorunlarına nasıl çözümler sunabileceği anlaşılacaktır.

3.1. Kentsel Tasarımın Boyutları:

- *Mekansal Boyut (Ölçek)*
Kentsel tasarım, daha önce de bahsedildiği üzere, planlamayla mimarlık ölçeği arasında bir ölçektir. Altaban'ın anlatımına göre yapılar arasında kalan, kimsenin sahiplenmediği ancak gerçekte herkesin olan kentsel mekanlarla ilgilenmektedir. Özellikle esnek planlamada bir hiyerarşik yapının olmayışından, uygulama (*üst ölçek politikalarının mekana yansımaları*) noktasında yaşanan sorunlara kentsel tasarımın çözüm olabileceği bu mekansal boyutla ortaya konmaktadır.
- *Zaman Boyutu*
Kentlerin değişen ve dönüşen yapılarına ayak uydurmakta zorlanan sıkı planlama yaklaşımını planlama sistemlerine, kentsel tasarımla bir zaman boyutu kazandırılmaktadır. Böylelikle, yasal bağlayıcılığı olan plan kararlarını esnetmek, zamanın değiştirdiği ve kullanıcıların doğan ihtiyaçlarıyla oluşacak mekanları,

kentsel tasarım projeleriyle sağlamak mümkün kılınmaktadır.

- *İnsan ve Çevre İlişkisi*

Kullanıcıların, yaşam alışkanlıkları, kültürleri, ekonomik durumları, estetik algıları vb detaylarla birebir ilgilenen bir disiplin olduğundan, kentsel tasarımla, verimli ve işlevsel mekanların kente kazandırılması sağlanmaktadır.

- *Çok Aktörlülük*

Plan kararlarının kullanıcılar tarafından kabul görmediği durumlarla, planlamada sıkça karşılaşılır. Gerek halkın katılımı aşamasında gerekse planlama onay aşamasında gelen itirazlar bunun ispatıdır. Kentsel tasarımın çok aktörlü olması, tasarımcının, çeşitli çıkar gruplarının beklentilerini dengeleyerek ve onları ikna ederek çalışması bu itirazları azaltmaktadır. Bu sayede, planlar kullanıcılar tarafından daha çok benimsenebilmektedir.

- *Çok Disiplinlilik*

Mimarlık ve şehir planlama disiplinleri arasında bir köprü görevi gören kentsel tasarım aynı zamanda bu iki disiplinle diğer farklı uzmanlıkları da biraraya getirmektedir. Kentsel tasarım, peyzaj mimarlığından, ekonomiye, sosyal bilimcilerden, çevrecilere, politikacılara kadar çok farklı disiplinleri mimarlık ve şehir planlamayla buluşturma ve uzlaştırma görevlerini de üstlenmektedir.

- *Rehberlik*

Hem birçok aktörü, kullanıcıyı hem de birçok uzmanlık alanını/disiplini biraraya getirip uzlaştırma görevi üstlenen kentsel tasarımcılar, tüm bu taraflara bir de rehberlik etmek durumundadır. Kentsel mekanların gelişimini, dönüşüm ve değişimi yönlendirme hedefiyle, karşılaşılabilecek her türlü sorunu çözüme konusunda da bir rehberlik görevi üstlenmektedir.

Carmona (1996, s. 59), bu tanımlanan boyutların mekana yansımada doğrudan rol alabilecek kavramsal bir çerçeve oluştur-

muştur. Bu çerçevede kentsel tasarımın, mekansal, morfolojik, yapılı çevre içerisindeki durum, görsel, algısal, sosyal, fonksiyonel ve sürdürülebilir ilkeleri yer almaktadır. Zaman ve mekansal boyutun, mekansal, morfolojik ve yapılı çevre içerisindeki durumla ilgili konuları içerdiği gözlemlenebilir; insan ve çevre ilişkisi boyutuna bakıldığında görsel, algısal ve sosyal konuları içerdiği anlaşılmaktadır; sürdürülebilirlik ve fonksiyonel konuların ise çok disiplinlilik boyutunu yansıttığı görülmektedir.

Kentsel tasarımın planlama sistemlerine yapacağı katkı bu disiplinin boyutlarıyla ve ilkeleriyle açıklanmıştır. Ancak bu noktada beliren bir diğer sorun ise bu disiplinin ilkelerinin planlamaya nasıl entegre edileceğiydi. Bahsedilen entegrasyonun kentsel tasarımı kamusal politika aracı olarak kullanılarak sağlanabileceği ortaya konmuştur. Bir diğer deyişle, kentsel tasarım kriterlerinin planlarda kamusal politika niteliğinde yer alması, kentsel tasarımın planlama sistemine entegrasyonunu sağlayacaktır.

3.2. En Yaşanabilir Kentlerde Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkisi

Her yıl farklı araştırma firmaları farklı yaklaşımlarla kentlerdeki yaşanabilirliği ve yaşam kalitesini ölçerek bir sıralama yapmaktadır. Bu yaklaşımlardan en yaygın olanı ekonomik olanlarıdır. Yaşanabilirliği, ekonomonik boyutuyla ele alan yaklaşımlarda, kentlerdeki iş olanakları, maaşlar, yatırımlar ve yatırım fırsatları, emlak değerleri gibi konular araştırılır. Mercer adlı danışmanlık şirketi ise daha geniş kapsamlı bir yaşam kalitesi araştırması yaparak her yıl en yaşanabilir kentleri sıralamaktadır. Bu araştırma, tüketim ürünleri, ekonomik çevre, konut, sağlık, doğal çevre, politik ve sosyal çevre, kamusal hizmetler ve ulaşım, rekreasyon, sosyo-kültürel çevre ve eğitim gibi daha çok planlama konularını içeren bir yaşanabilirlik analizidir (<https://mobilityexchange.mercer.com/quality-of-living-reports>). Mercer tarafından hazırlanan ve yayınlanan bu çalışma incelendiğinde, dünya çapında 500'ün üzerinde kent çalışılmış ve son on yıldır listenin birinci sırasına Avusturya'nın başkenti Viyana'nın yerleşmiş olduğu

görülmektedir. En son 2019'da yapılan araştırma sonucu çıkan listeye bakılırsa ilk 10'da daha çok Alman Planlama sistemine sahip ülkelerin (Almanya, Avusturya ve İsviçre) kentleri görülmektedir.

Yaşam kalitesi araştırmasına göre en yaşanabilir 10 kent: (URL-1)

- 1- Viyana, Avusturya
- 2- Zürih, İsviçre
- 3- Münih, Almanya
- 3- Vancouver, Kanada
- 3- Auckland, Yeni Zelanda
- 6- Düseldorf, Almanya
- 7- Frankfurt, Almanya
- 8- Kopenhag, Danimarka
- 9- Cenevre, İsviçre
- 10-Basel, İsviçre

Son 10 yıldır dünyanın en yaşanabilir kenti seçilen Viyana Alman planlama sisteminin hakim olduğu kenttir. Planlama sistemleri içinde Alman ailesinin diğerlerinden farkı, ikinci bölümde anlatıldığı üzere sıkı planlama olmasına rağmen esneklik içermesidir. Diğer bir deyişle, iki tür planlama yaklaşımının-esnek ve sıkı planlama birbirine yaklaştığı bir sistemdir. Planlama sisteminin yaşanabilirliğe olan katkısı ayrı bir araştırma konusu olsa da, bu sonucun tesadüf olmadığı savunulabilir. Esnek ve sıkı planlama yaklaşımlarının bir oranda aynı sistem içinde mevcut olmasının yaşanabilir ve yüksek kalitede mekanlar yaratılmasında bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Diğer bir yandan Türk'ün (2004, s. 362) de anlattığı gibi kentsel tasarım, kentlerin makro ve mikro düzeydeki biçimlenişlerinde iyileştirmeler sağlayabilir, daha yaşanabilir ve kimlikli mekanlar kentsel çevreler yaratabilir. Günay'a (1999) göre ise kentsel tasarım projeleri sadece fiziksel uygulamalar değil, kentsel planların siyasaları ve stratejileriyle bütünsel düşünülen bir süreçtir. Bu kapsamda, Mercer'in yaşanabilirlik araştırmasının sonucuna göre dünyanın en yaşanabilir kenti seçilen Viyana'nın kentsel gelişim planı kentsel tasarım politikaları bakımından incelenmiştir. 2025 yılı için hazırlanmış kentsel gelişim planında göze çarpan bir cümlede Viyana'nın bugün

yüksek çeşitlilikte kentsel düzenlemelerini ve farklı uygarlık biçimlerini oluşturan çok sayıda kentsel tasarım çözümlerinin olduğu bir kent oluşundan bahsedilmektedir. Bu da kentsel tasarıma verilen önemi ön plana çıkarmaktadır. 2025’de Viyana’nın “akıllı kent” olma vizyonunda kentsel tasarım, kompaktlığı sağlama ve uygulama için gerekli çerçeveyi oluşturma politikaları arasında yer almıştır.

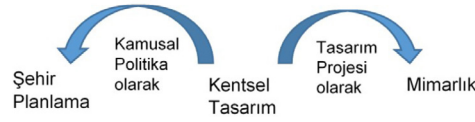
Yaşam kalitesi en yüksek kentler sıralamasının ikinci sırasında yer alan Zürih de yine Alman planlama sistemiyle gelişen bir kenttir. Kentsel gelişim planında, uygulama ölçeğinde kentsel tasarım standartlarının uygulandığı anlatılmaktadır. Kamusal mekanların yaratılmasında gelişim planlarına bağlı olarak kent kimliğinin yansıtılabildiği yüksek tasarım standartları uygulanmaktadır (Flender, 2021).

Aynı şekilde listenin üçüncü sırasındaki Almanya’nın Münih kentinde de “yeşil planlama” vizyonu ile yeşil alanlar için tasarım odaklı stratejiler mevcuttur. Buradan anlaşılacağı gibi tasarım kamusal alanların oluşumunda ön plana çıkmaktadır. (URL-2).

En yaşanabilir kentler sıralamasında göze çarpan birinci ortak özellik 10 kentin 7’sinin aynı planlama sistemiyle gelişmesidir. Bir diğer önemli ortak özellik ise gelişim planlarında kentsel tasarımın daha çok kamusal yarar sağlama konularındaki politikalarda yer almalarıdır. Bu sonuç da Günay’ın (1999) kentsel tasarım bir kamusal politikadır söyleminin altını çizmekte ve kentsel tasarımın gelişim planlarıyla bütünleşmesinde kamusal politika olarak yer almasının önemini vurgulamaktadır.

4. Kamusal Politika Olarak Kentsel Tasarım

Plan kararlarının mekana yansıtılmasında görev üstlenen kentsel tasarım disiplini, bunu hazırlanacak detaylı projelerle başarabilecek. Ancak önemli olan planların kendi bünyesinde, kentsel tasarıma yönelik bir tür kriterler çerçevesi sunabilecek bir politika paketinin bulunmasıdır. Bir başka deyişle, planlarla kentsel tasarımın entegrasyonunun, kamusal politikalar aracılığıyla sağlanmasıdır. Şekil 1’de anlatıldığı

Şekil: 1
Kamusal politika olarak kentsel tasarım ve tasarım projesi olarak kentsel tasarımın şehir planlama ve mimarlık disiplinleriyle ilişkisi.

üzere kentsel tasarım proje olarak mimarlık ölçeğine yaklaşmakta, kamusal politikalar olarak da şehir planlamaya katkıda bulunmaktadır. Özellikle esnek planlama sistemlerinin olduğu, emsallere dayanan hukuk sistemine sahip ülkelerde, birçok yasanın da esnek kararlar içermesi, yorumlamaya açık olması, planların bünyesindeki politikaların çeşitli kentsel konulara bir çerçeve oluşturmasının önemini artırmaktadır.

Kentsel tasarımın planlamaya entegrasyonunun, iki farklı planlama yaklaşımı olan düzenleyici (sıkı) ve takdire dayalı (esnek) planlamayı birbirine yaklaştırdığı ve aralarındaki farkın azaldığından daha önce de bahsedilmişti. Biri biraz esneklik, diğeri ise daha fazla kesinlik arayışı içinde olsa da, her iki planlamanın da amacı daha yüksek tasarım kalitesine ulaşmaktır. (Nelissen, 1999; Punter, 2007, s. 168) Yüksek tasarım kalitesine ulaşma çabası içinde ülkelerin gösterdiği çeşitli eğilimler, hem yatırımcılar hem de mimarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin sebebi, tam, kesin ve doğru olmayan tasarım siyasetlerini, hiçbir uzmanlığı olmayan tasarım denetçilerini ve kentsel politikaları kendi alanlarına bir tehdit olarak görmeleriydi. Tasarımın denetlenmesi sürekli olarak bu eleştirilere maruz kalmış ve zaman zaman ülkeler bu konuda yasal sınırlamalar getirmiştir. Yasal sınırlamalar da bu kez tasarım anlamında kuralsızlığa neden olmuştur. Bu bağlamda, kentsel tasarımın çok daha ciddi ve kesin bir düzenlemeyle planların bünyesinde yer alması elzem hale gelmiştir.

Kentsel tasarımın kamusal politika olarak tanımlanması ise ilk olarak 1974 yılında Jonathan Barnett tarafından yapılmıştır. 1960’ların sonlarında New York kentinin yeniden gelişmesinde kullanılan araçlar üzerine Jonathan Barnett bu düşüncüyü geliştirmiştir. San Francisco, Portland gibi diğer Amerika kentleri ise 1970’li yılların başında, sofistike plan ve gözden geçirme süreçleriyle gelişmeye başlamış (Jacobs, 1980; Punter, 1999; Punter, 2007, s. 168). 1980’li

yıllara gelindiğinde “tasarım gözden geçirme (*design review*)” tüm Amerika’ya kök salmış duruma gelmiştir. Punter (2007) Avrupa’da tasarımın çok daha uzun bir tarihçesinin olduğunu söylemektedir. 1990’lı yılların ortalarında tasarım planlamanın en önemli konularından biri haline gelmiş ve o dönemde tasarımın politikalarının geliştirilmesi ve denetlenmesinin sağlanması gündem halini almıştır. Gündem ayrıca, mekânın algısını ve globalleşen dünyada yerel ayırt ediciliğini korumak, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak, kentsel tasarımın kente şekil veren stratejik yaklaşımını sağlamak ve kentsel yenilenme gibi kamusal konuları da kapsamaktaydı. Aslında bütün amaç, kentleri yaşamak ve çalışmak için çekici hale getirmektir. Kentin imajını geliştirmek, ekonomik yatırımlar için de çekici bir unsur olacak ve böylelikle kent ekonomisi de gelişecektir. Bu bağlamda “kamusal politika olarak kentsel tasarım” eğilimi, girişimci kentlerin ve rekabetçi stratejilerin bir zorunluluğu haline gelmiştir. (Cuthbert, 2006; Punter, 2007, s. 169) Punter’e (2002) göre, Mercer’in (2019) en yaşanabilir üçüncü kenti olan Vancouver kentsel çevre kalitesine ulaşmadaki başarısını, çok yönlü planlama ve kentsel tasarım politikaları, rehberleri, süreç ve prosedürleri sayesinde yakalamıştır ve Vancouver kamusal politika olarak kentsel tasarım sistemini benimsemiştir.

Kamusal politikalar, genel olarak hükümetlerin icraat ve niyetlerini içeren icraatlar (Clarke E. Cochran et al, 1999; Birkland, 2014, s. 8) olarak tanımlanırken başka kaynaklara göre toplumun hedeflerine ulaşmak üzere uygulama programları için üretilmiş politik kararları içermektedir (Charles L. Cochran and Eloise F. Malone, 1995; Birkland, 2014, s. 8). Bu yapıyla kamusal politikalar gelişim planlarının içerisinde yer almaktadırlar. Plan kararlarının, plan politikalarını oluşturabileceği gibi kamusal politikaları da yansıtabildiği görülmektedir.

Bu bağlamda bu çalışma, kentsel tasarım nitelikleri olarak bilinen, imgelelenebilirlik, okunabilirlik, kapalılık hissi uyandıran, insan ölçekli, geçirgen, bağlantılı, karışık ve uyumlu olma (Ewing vd, 2006, s. 225) konularının mekana yansıtılabilecek şekilde

kamusal politika olarak yer aldığı planları karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Karşılaştırmanın amacı ise kamusal politika olarak kentsel tasarımın planlamadaki önemini anlamaktır.

5. *Belfast ve Lefkoşa Gelişim Planlarının İncelenmesi*

Kamusal politika olarak kentsel tasarımın, özellikle yasal bağlayıcılığı bulunmayan, kesinliği olmayan esnek planlama yaklaşımındaki planlamaya mekansal, çevresel, sosyal, fonksiyonel ve ekonomik anlamlarda büyük katkı sağladığı teorik çerçevede anlatılmıştır. Bu bağlamda esnek planlamanın etkisiyle gelişen Kuzey Kıbrıs’ın başkenti Lefkoşa ve Kuzey İrlanda’nın başkenti Belfast’ın gelişim/imar planlarının kentsel tasarımla ilgili politikalarını inceleyerek, mekansal gözlemlerle ne kadar başarılı oldukları görülebilir.

İki kentin planları, kentsel tasarımın, çok aktörlülük ve rehberlik dışında plan politikalarında doğrudan etkin olabilecek boyutlarıyla incelenerek karşılaştırması yapılmıştır. Bu bağlamda, iki kentin kentsel tasarımla ilgili plan politikaları kentsel tasarımın, mekansal, zaman, insan ve çevre ilişkisi ve çok disiplinlilik boyutlarıyla ele alınmıştır.

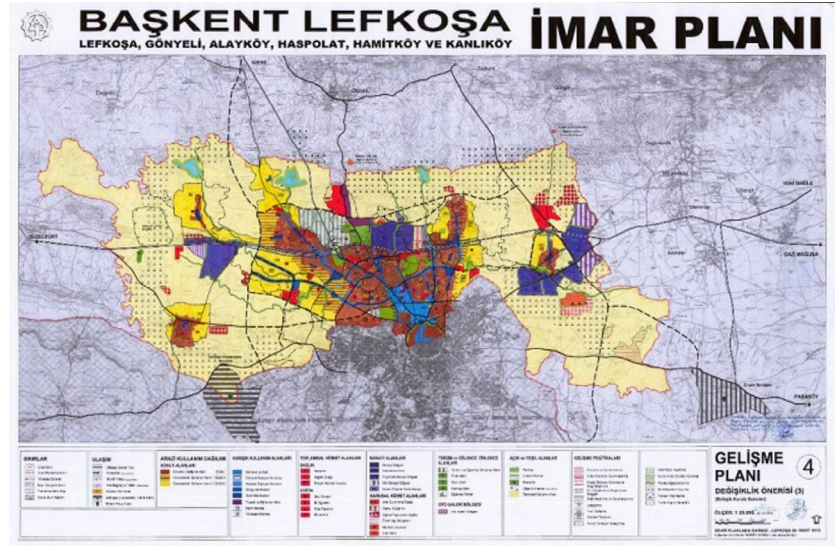
Örnek incelemesi, metodolojik olarak bahse konu kentlerin planlama yaklaşımları ve planlamanın süreçleriyle ilgili özet bir anlatımla başlayıp, plan politikalarının kentsel tasarımın boyutları açısından sorgulanmasıyla yapılmıştır. Son olarak da iki kentin plan politikalarının kentsel tasarımın boyutlarını ve ilkelerini içerip içermediğini gösteren bir matrisle karşılaştırılması yapılmıştır.

Lefkoşa

Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan bir şehir plancısı olarak buradaki kentlerin kaotik, yaşam ve mekan kalitelerinin oldukça düşük, hareketliliğin çok yüksek olmasına karşın ulaşım ve erişimin düşük ve oldukça sorunlu olduğunu söyleyebilirim. Bunun sebeplerinin, sadece ülkenin planlama yaklaşımı ve yasal düzenlemeleri olmadığını söylemek mümkün, ancak en büyük etken oldukları kabul edilmelidir. KKTC’nin hukuk sistemi

de İngiltere’de geçerli olan içtihatlara dayanan hukuk sistemidir. Dolayısıyla, planlamanın yaklaşımı da takdire dayalı- esnek sistemdir. Bu çalışmanın ikinci bölümünde anlatıldığı üzere burada planlamanın üç aşaması vardır; gelişme planlarının hazırlanması, gelişmenin kontrolü (*planlama onayı*) ve merkezi hükümetin gözetim ve denetimi. İngiltere’den farkı, gelişmenin kontrolünü yine merkezi hükümet yapmaktadır, yani planlama başvurularını alıp planlama onayını vermekte, kontrol ve denetimini ise yerel yönetim sağlamaktadır.

KKTC’nin imar yasası 1989 yılında hazırlanmıştır. Bu yasaya göre, yürürlüğe girmesinden sonra 2 yıl içinde bir tür stratejik mekansal plan olan Ülkesel Fizik Plan hazırlanmalı ve tüm yerleşimlerin imar planları da bu stratejik planın rehberliğinde yapılmalıydı. En geç 1991 yılında yürürlüğe girmiş olması gereken Ülkesel Fizik Plan, ancak 24 yıl sonra 2015 yılında tamamlanıp yürürlüğe girebilmiştir. Lefkoşa İmar Planı ise 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Yani kapsamlı bir stratejik plandan çok daha öncesinde hazırlanmıştır. Bu bağlamda, elbette eksikleri olacaktır, ancak her 5 yılda bir yasal olarak gözden geçirilmekte ve eksiklikleri giderilmeye çalışılmaktadır. Merkezi hükümet tarafından hazırlanan imar planları KKTC’de 1/25000 ölçekte (*Şekil 2*) hazırlanmakta ve bu ölçekteki kararlar hiç detaylandırılmadan aynı esneklikle 1/2500 kadastral haritalara (*Şekil 3*) işlenerek uygulamaya konulmaktadır. Uygulama ise gelişme başvurularının, gerek görülen belgelerle dosyalanıp, merkezi hükümetin ilgili daire

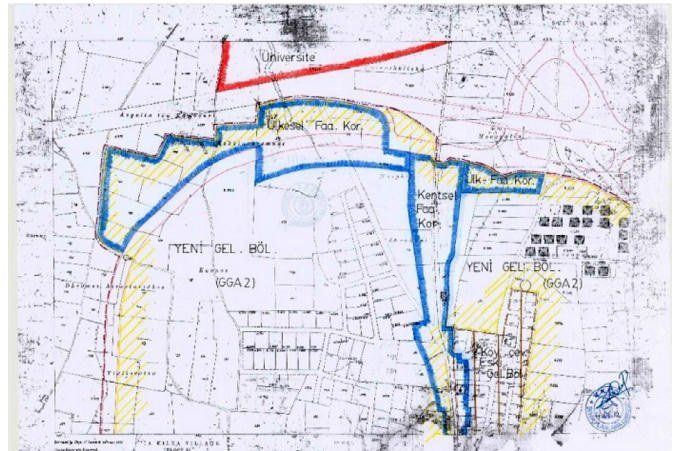
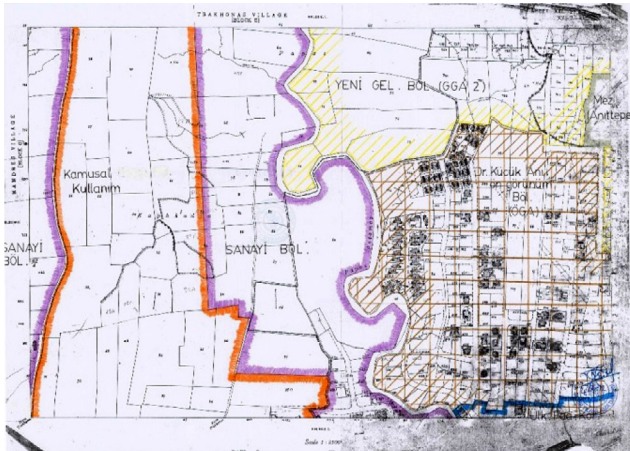

Şekil 2
1/25000 ölçekli Başkent Lefkoşa İmar Planı,
2012 (URL-3).

müdürlüğüne teslim edilmesi ve burada şehir plancısı, mimar, inşaat mühendisi ve teknisyen olarak görev yapan kamu çalışanları tarafından kişilerce incelenip planlama onaylarının verilmesiyle sağlanmaktadır. Şehir plancısının sayıca oldukça az olduğu bu dairelerdeki diğer meslek gruplarının da kentsel tasarım konusunda bir uzmanlığı aranmamaktadır. Bu durumda planlama onayı aşamasında, yapı arsa oranları, kat yükseklikleri, otopark sayıları gibi kesin kararların haricindeki tüm esnek kriterler mekana yansıtılmamaktadır. Sonuç olarak ise yaşam ve mekan kalitesinin oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Başkent Lefkoşa İmar Planı karar raporundan kentsel tasarımla ilgili birkaç örnek vermek mekana yansıtılmayan politikaların anlaşılması için faydalı olacaktır. Planın

Şekil 3
1/2500 Kadastral Karar Haritası Örnekleri
(URL-4).

5. Bölümünde Gelişme Planı anlatılmış ve bölüm 5.4’te ise konut çeşitliliğinin kentliler için olanaklar sunabileceği anlatılmıştır. 6. Bölümde ise konutlar için politika ve öneriler bulunmaktadır. Bu bölümde, kentsel tasarım konusunda aşağıdaki şekilde öneriler yapılmaktadır;

“Kentsel tasarım ve planlama: Tüm konut alanlarının bölüm 5.4’de konulan ilkeler çerçevesinde planlanması esastır. Bu planlamada sosyal, ekonomik ve fiziksel gereksinimlerin karşılanması yönünde tüm hizmet ve olanaklar sağlanmalıdır.

Planlama alanındaki birçok konut bölgesi geçmişte tasarım ve planlamaya gerekli önemin verilmemesinden dolayı cazip olmaktan çıkmıştır. Buna karşın, parça parça gelişme ve arazi değerleri ve inşaat maliyetleri sonucu oluşan konut alanları ve bu alanlardaki organize yeşil alanların eksikliğinin, peyzaj, ağaçlandırma v.b. sorunların giderilmesi gerekmektedir.

Mevcut parsellenmiş alanlarda karışık ve ortak kullanımların yer alacağı

ortak mekanların yaratılması için kamulaştırma ve kentsel tasarıma yönelik çalışmalar yapılması; kentsel tasarım ilkelerine uygun olarak ortak mekanlar yaratacak şekilde de, parsel birleştirilerek birlikte hareket edilen projelerde, özendirici planlama ve imar hakları ile özendirici diğer ayrıcalıkların verilmesi.”

(Başkent Lefkoşa İmar Planı Karar Raporu, 6.3 Konut, 6.3.4 Politika ve Öneriler; 6.3.4.8 Kentsel Tasarım ve Planlama, s.126).

Burada bahsi geçen kentsel tasarım ilkeleri aslında kentsel tasarım disiplininin genel prensipleridir ancak Lefkoşa’nın konut bölgelerinin karakterini yansıtacak, kimliğini koruyacak veya oluşturacak tasarım ilkeleri planın herhangi bir bölümünde olmadığı gibi başka bir kılavuz veya politika olarak da bulunmamaktadır. Aşağıdaki fotoğraflarda görülebileceği gibi, Lefkoşa İmar Planı kapsamında gelişen Gönyeli ve Lefkoşa konut bölgelerinde apartman ve müstakil çeşitliliğinde konutlar bulunmakta ancak bu çeşitliliğin bir araya gelmesinde ne bir uyum, bir imgelenebilirlik, kapalılık hissi uyandıran sokak algısı, ne de ortak kentsel mekanlar oluşmuştur (Şekil 4 & 5).

Şekil: 4
Gönyeli konut bölgesi, Gönyeli, Lefkoşa, 2020 (URL-5).

Şekil: 5
Lefkoşa konut bölgesi, Yenişehir, Lefkoşa, 2020 (URL-6).

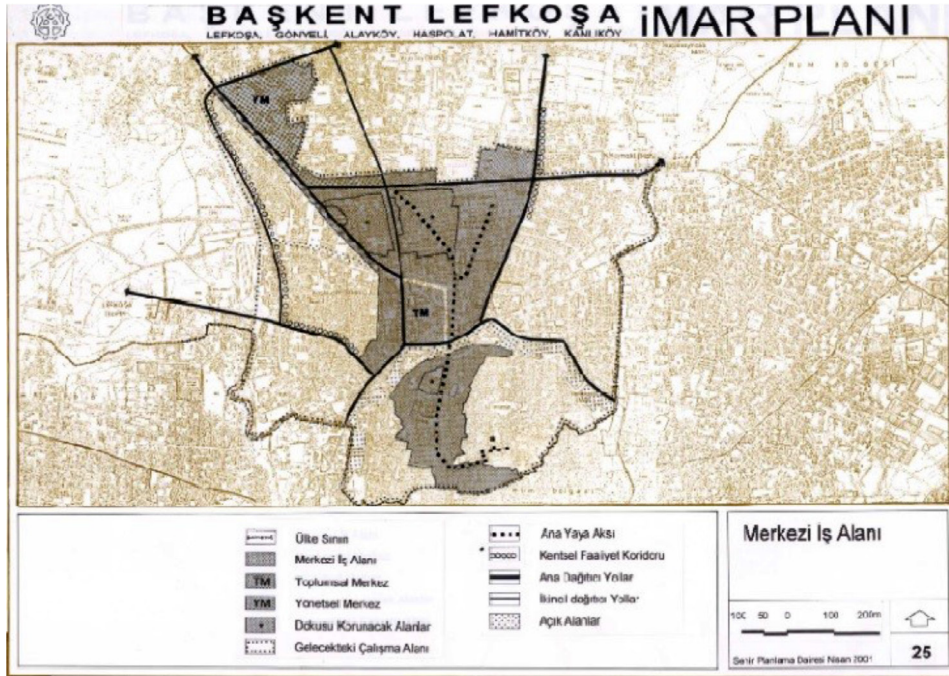
Planlamayla mimari ölçekler arasındaki ara aşamanın olmaması, her mimarın kendi takdirini yansıtan binaların biraraya gelmesiyle oluşan kaos ortamı, hem mekan kalitesini hem de mekanın algısını sorgulanabilir kılmaktadır.

Bir diğer örnek de kullanıcıların sıklıkla ziyaret ettiği “kentsel faaliyet koridorları”ndan verilebilir. Çeşitli ticari faaliyetlerin yer aldığı bu koridorlar alt merkezlere bir tür alternatif sunmakta ve alışveriş caddeleri oluşturmaktadır (Şekil 6, 7, 8). Ancak yine planda bu caddelerin tasarımıyla alakalı açık-net tasarım politikaları bulunmamaktadır. Planın ilgili bölümündeki politika şu şekilde yazılmıştır;

“Kentsel faaliyet koridorları bir sonraki aşamada mevcut sorunları dikkate alınarak özel proje alanı

olarak ele alınacak ve ‘‘Alt Öncelikli Alan planları’’ hazırlanacaktır. Bu çerçevede koruma alanlarında sağıklaştırma, uyumlaştırma ve koruma politikaları uygulanacaktır. Yeni gelişme alanlarında iyileştirme, uyumlaştırma ve bütünleme politikaları uygulanacaktır. Kentsel Faaliyet Koridoru üzerindeki yalnız yola bakan parsellerden yapılaşma durumuna göre kullanım türü ve yoğunluğu belirlenecektir.” (Başkent Lefkoşa İmar Planı Karar Raporu, 6.11 İş Alanları, 6.11.3.3 Politika ve Öneriler, s.221)

Bu politikayla ilgili uygulamaya yönelik daha detaylı kararlar sadece yapı arsa oranları, kat sayıları, bina çekilişleri ve otopark sayılarıdır. Politikada bahsi geçen “alt öncelikli alan planları” aslında kentsel

Şekil: 6
Başkent Lefkoşa İmar Planı, Kentsel faaliyet koridorlarının gösterildiği karar haritası (URL-7).

Şekil: 7
Lefkoşa faaliyet koridoru, Lefkoşa, 2020 (URL-8).

Şekil: 8
Lefkoşa faaliyet koridoru, Lefkoşa, 2020 (URL-9).

Tablo: 2
Lefkoşa İmar Planı Politikalarının Kentsel
Tasarım ilkeleriyle ilişkisi.

KENTSEL TASARIMIN BOYUTLARI/ İLKELERİ (Carmona, 1996)		Kentsel tasarım ilkelerini içeren Plan Politikaları LEFKOŞA	
ZAMAN VE MEKANSAL BOYUT	Mekansal	Açık Alanlar	6.10 Açık Alanlar bölümünde yerel parklar ve spor alanlarının lokasyonlarıyla ilgili üst ölçek kararları mevcut ancak tasarımla ilgili detaylar bulunmamaktadır.
		Yol Hiyerarşisi	6.4.3.1 Yol hiyerarşisi
		Yerleşim Dokusu	6.3 Konut bölümünde doku bütünlüğünün korunmasıyla alakalı bir politika önerilmiş ancak detaylandırılması yapılmamıştır. Sadece koruma alanları için detaylı doku koruma politikaları bulunmaktadır.
	Morfolojik	Bina çizgileri	Bu ilkelerle alakalı bir politika bulunmamaktadır.
		Kentsel Düzen	
		Yol Düzeni	
		Yoğunluk	
		Parsel Büyüklükleri	
	Yapılı Çevre İçerisindeki Durum	Karakter	Koruma bölgeleri dışında, yeni gelişecek olan bölgelerdeki gelişmelerin karakter tanımlanması yapılmamıştır.
		Koruma	6.13.4.2.2.1.1b Merkezi Konut Alanı Doku Koruma ve Uyumlaştırma
Yükseklik		6.13 Nüfus Yoğunluğu Yapi Arsa Oranları ve Bina Yükseklikler	
Bina Çekilişleri			
Sokağın Görüntüsü		Bu ilkelerle alakalı bir politika bulunmamaktadır.	
Diğer Binalarla İlişki			
İNSAN VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	Görsel	Kütle	6.13 Nüfus Yoğunluğu Yapi Arsa Oranları ve Bina Yükseklikler
		Görünüş	Koruma bölgeleri dışında, yeni gelişecek olan bölgelerdeki gelişmelerin karakter tanımlanması yapılmamıştır.
		Yerel Stil	6.13 Nüfus Yoğunluğu Yapi Arsa Oranları ve Bina Yükseklikler
		Ölçek	
	Algısal	Kapalılık Hissi	Bu ilkelerle alakalı bir politika bulunmamaktadır.
		Ayırt Edici Özellik	
		Çeşitlilik	Planın genelinde farklı kullanım alanlarına farklı ölçekler ve yapılaşma kuralları verilerek çeşitlilik sağlanmıştır.
	Sosyal	Erişim	Bu ilkelerle alakalı bir politika bulunmamaktadır.
		Güvenlik	
		Canlılık	
		Kamusal Alanlar	
		Karışık Kullanımlar	
	ÇOK DİSİPLİNLİK	Fonksiyonel	Altyapı
Konut Büyüklüğü			6.3 Konut bölümünde yer almaktadır ancak tasarımlarıyla ilgili detaylı ve kesinlik içeren politikalar bulunmadığı için şekil 4 ve 5'te gösterilen birbiriyle uyumsuz konut çeşitlerinin birarada olduğu görülmektedir.
Konut Çeşitliliği			
Yol Güvenliği			6.4 Ulaşım Dolaşım
Otoparklar			
Sürdürülebilir		Gün Işığı	Bu ilkelerle alakalı bir politika bulunmamaktadır.
		Oryantasyon	
	Enerji Verimliliği		

tasarım ölçeğindeki plan ve projelerdir, ancak tasarım kriterlerinin de bir kılavuzu bulunmadığı gibi bu planlar da hazırlanmamıştır.

Lefkoşa İmar Planı'nın kentsel tasarımla ilgili politikasında sadece önerilerin mevcut olduğu ancak uygulama için net bir çerçeve çizilmediği görülmektedir. Ancak Plan'nın farklı bölümlerinde kentsel tasarımın bazı konuları üst ölçek kararları arasında yer almıştır. Makalenin üçüncü bölümünde tanımlanan kentsel tasarım boyutları ve ilkeleri açısından bakılacak olunursa aşağıdaki tablo oluşturulabilir.

Belfast

Esnek planlama anlayışıyla gelişme planlarını hazırlayan Kuzey İrlanda'nın başkenti Belfast'ın gelişme planı bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'taki planlama sistemine bir örnek oluşturabilecek niteliktedir. Bu makalenin ikinci bölümünde İrlanda'nın planlama sistemiyle ilgili detaylar anlatılmıştı. Burada aynı Kuzey Kıbrıs'ta olduğu gibi planlama birkaç aşamadan oluşmakta ve politikalar içermektedir. Merkezi hükümet gelişme planlarının yasal düzenlemelerini hazırlamakta ve yerel yönetimler de bu yasalara bağlı olarak yerel gelişme planlarını yapmaktadır. Bu bağlamda, Belfast yerel gelişim planı da 2011 Kuzey İrlanda planlama yasası ve 2015 Kuzey İrlanda planlama yönetmeliğine bağlı olarak Belfast belediye meclisi tarafından hazırlanmıştır. (URL-10)

Yerel yönetimin hazırladığı bu gelişim planı, belediyenin yerel politikalarını, alana özgü yeni gelişmeleri ve Belfast'ın arazi kullanımını içermektedir. Bu plan altı bölümden oluşmaktadır. Sırasıyla, yerel gelişme planının vizyonu, stratejik amaç ve hedefler, stratejik politikalar, mekansal gelişme stratejisi, konu-bazlı politikalar ve son olarak uygulama, izleme ve gözden geçirme. Kentsel tasarım ise konu-bazlı politikalar bölümünde ele alınmıştır. Bu bölüm incelendiğinde kentsel tasarımla ilgili dört adet politika paketinin bulunduğu göze çarpmaktadır. Birinci politika paketi 11 maddeden oluşan Belfast kentine özgü kentsel tasarım prensiplerini sıralamaktadır.

Bu politikaya göre; yeni gelişmelere verilecek planlama onaylarında bu 11 madde aranacaktır; (Belfast Local Development Plan, 2020, s.92)

- Madde 1: Mimari ve kentsel formlar; yükseklik, ölçek, kütle, oran, parsel büyüklüğü, bina çizgileri, ritim, çatı görünüşleri, malzeme ve diğer yapı çevre ve doğal mirasa etkisi olan konularda, yerel durum ve karaktere uyumlu olacaktır.

Rastgele seçilmiş iki farklı kentsel mekanda, çatı tipi, yapı malzemesi, pencere modeli, yükseklik, ölçek ve bina çizgileri gibi mimari detaylara bakıldığında bir uyum olduğu göze çarpmaktadır. Bu detayların hepsi yerel karakteri oluşturmakta ve doku bütünlüğünün sağlanmasında önemli bir politika olarak planda yer almaktadır (Şekil 9. & 10).

- Madde 2: Yerel ayırt edici özellikler

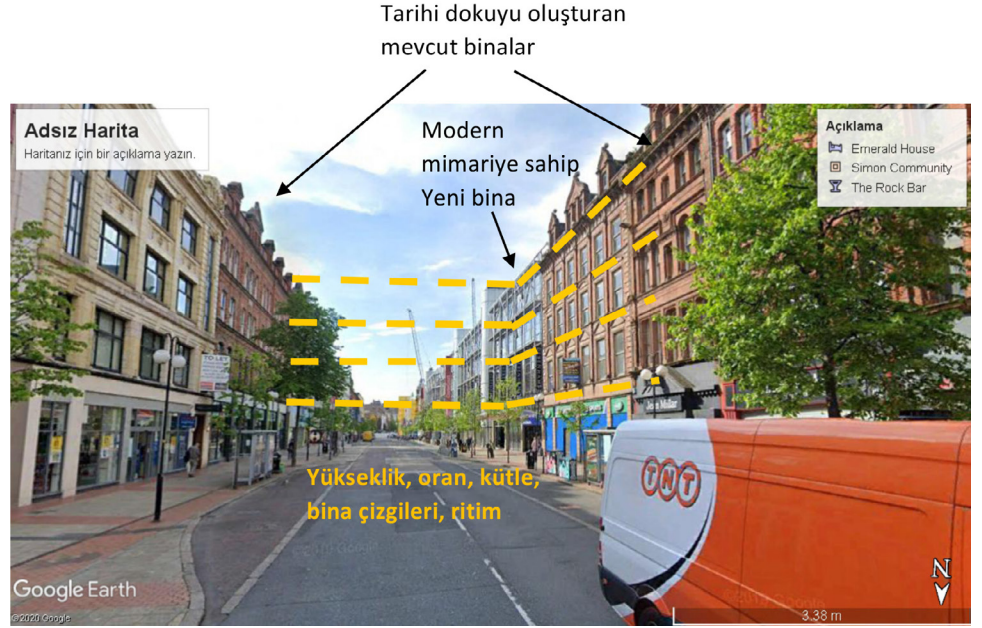
Şekil: 9
Konut bölgesi, Belfast, 2020.

Şekil: 10
Konut bölgesi, Belfast, 2020.

Şekil: 11

Sokak görüntüsü, Belfast, 2020.

belirlenecek, yeni gelişmelerle birleştirilerek ve gerekli yerlerde geliştirilerek, mekan algısı güçlendirilecektir.

Mimari detayların yerel ayırt edici özellik olduğu bilinciyle mevcut yapılaşmış alana gelecek yeni gelişmelerde de yükseklik, ölçek, kütle, oran, parsel büyüklüğü, bina çizgileri, ritim, çatı görünümleri gibi detaylarda uyum olması sağlanmaktadır (Şekil 11).

Birinci madde, kentsel tasarımın daha çok zaman ve mekansal boyutunu ikinci madde ise insan ve çevre ilişkisini içermektedir. Planın stratejik hedefleri arasında bulunan “yaşanabilir mekanları şekillendirme” üst plan kararını, kentsel ölçekte uygulamaya yönelik yazılmış iki

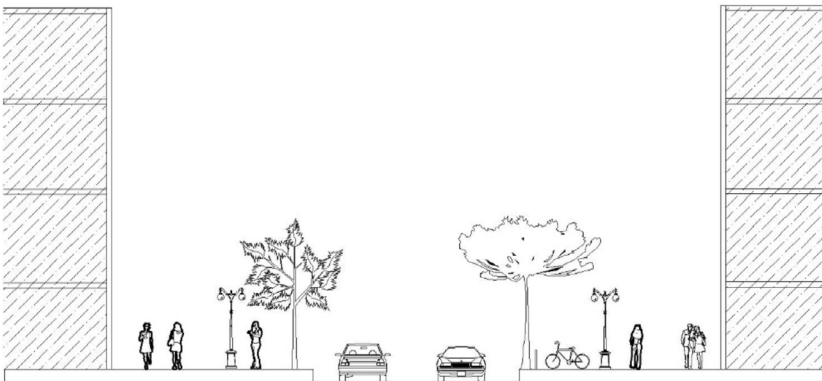
politika maddesi olarak tanımlanabilir. Özellikle esnek planlama yaklaşımında, mekanların yaratılmasında, kentlerdeki kaosu önlemek, uyumu yakalamak, mekana aidiyet duygusu katmak, yerel kimliğini korumak vs adına büyük önem arz eden politikalarlardır.

- Madde 3: Yol boyu araç park yerlerinin ve çöp depolama alanlarının, gereksiz bir karmaşaya ve cephelerin ölmesine neden olmayacak şekilde düzenlenmesi sağlanacaktır.
- Madde 4: Aktif cepheleri ve gün boyu canlılığı olan çeşitli arazi kullanım türleri desteklenecektir.
- Madde 5: Kullanıcıları yönlendirebilecek ve kolay hareket edebilirliği sağlayacak açık ve anlaşılır kentsel formun oluşması için yeterli düzeyde kapalılık hissi ve süreklilik sağlanacaktır.

Burada sözü edilen süreklilik binaların bitişik nizamda aynı yükseklikte ve bir ritim oluşturan uzun cephelere sahip olmasıyla sağlanıyor. Kapalılık hissi ise, soyutlaştırılarak çizilen kesitte (Şekil 12) görselleştirildiği üzere, binaların ve kentsel peyzaj elemanlarının arasında oluşan tanımlı kentsel açık alanlarda yaratılmıştır.

Şekil: 12

Belfast sokak kesiti.

Şekil: 13
Belfast uydu görüntüsü, 2020.

Madde 3 mekansal boyutla, madde 4 ve 5 ise kentsel tasarımın insan ve çevre ilişkisi boyutuyla örtüşmektedir. Binalar arasında kalan alanların tanımlı, işlevsel, aktif-canlı ve kimlikli alanlara dönüşmesini sağlayacak politika maddeleridir.

- Madde 6: Suç işleme ve anti-sosyal davranışları azaltacak, güvenli toplumlar oluşturacak ve güçlü ulaşılabilirliği olan kapsamlı bir tasarım teşvik edilecektir.
- Madde 7: Binaların, tasarımı, oryantasyonu, konumlandırılması ve düzeniyle enerji verimliliği artırılacaktır. Bunu sağlamak için kullanılacak teknolojinin de görsel ve çevresel etkilerinin bulunduğu lokasyonla uyumlu olması sağlanacaktır.
- Madde 8: Aşırı gölge ve gün ışığı kaybını en aza indirerek kamusal alanların ve komşuluk birimlerinin konforuna uygunsuz etki yaratılmaması sağlanacaktır.

Madde 6 kentsel tasarımın çevre ve insan ilişkisi boyutunun sosyal konularını yansıtmaktadır. Madde 7 ve 8'de ise, yüksek binaların konumlandırılmasında komşuluk birimleriyle yeterli mesafe bırakılması gözetilmektedir. (Şekil 13) Böylece konutların yüksek binaların gölgesinde kalmadan yeterli gün ışığı alarak daha az enerji tüketmeleri sağlanmaktadır. Bu

iki madde sürdürülebilirliğin çevre ve ekonomik boyutlarını barındırmaktadır. Bu anlamda bu 2 maddenin kentsel tasarımın çok disiplinlilik boyutuyla ilgili olduğu söylenebilir. Sadece mimarlık veya şehircilik prensipleri değil, ekonomist, çevre mühendisliği, inşaat mühendisliği gibi uzmanların katkılarını alan politikalarlardır.

- Madde 9: Kentin yeşil ve mavi altyapısıyla olan bağına güçlendirecek toplu taşıma, yaya ve bisiklet yollarının sağlanmasıyla, sağlıklı çevreler ve sürdürülebilir gelişme sağlanacaktır.
- Madde 10: Yayalaştırılmış çevrelerin de oluşumunu destekleyen, uyum sağlayan ve iyi bağlantı kurmuş kamusal alanlar yaratılacaktır.

Konut bölgelerini hem birbirleriyle hem de merkezler ve kent parklarıyla sadece araç yollarıyla değil yaya ve bisiklet yollarıyla da bağlayarak güçlü bağlantılar oluşturulmuştur. (Şekil 14)

Madde 9 kentsel tasarımın fonksiyonel konularını içermekte bu bağlamda da çok disiplinlilik boyutunu içermektedir. Madde 10 ise insan ve çevre ilişkisi boyutunun sosyal konusunu yansıtmaktadır. Planın “yeşil ve aktif mekanlar yaratma” stratejik hedefine uygun olarak nehir kenarında yaya ve bisiklet yollarıyla bağlanmış kent

Şekil: 14

Aktif, yeşil kamusal alanlar ve bağlantıları,
Belfast, 2020.

parkları, kente aktif ve yeşil kamusal alanlar kazandırmıştır.

- *Madde 11: Yapılı alana uygun olan gelişme yoğunluğuyla arazilerin verimli kullanımı sağlanacaktır.*

Son olarak bu madde, plana hem mekansal hem de zaman boyutu kazandırmaktadır. Kente yeni gelecek gelişmelerin yoğunluğunu önceden belirlemek yerine yapılaşmış alanın yoğunluğuna uygun olmasını önererek, bir anlamda zaman içinde yoğunluğun artma veya azalma durumuna karşın planın ihtiyaca cevap verebilecek şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.

11 maddeden oluşan tek bir politika paketinde kentsel tasarımın konularının

birçoğunun yer aldığı görülmektedir. Kentsel tasarım boyutları ve ilkeleri açısından bakılacak olunursa politika paketindeki maddeler aşağıdaki tablodaki gibi ilişkilendirilebilir.

Bu 11 maddeden oluşan politika paketi haricinde diğer tasarım politikaları, büyük gelişmelere imar yaklaşımı, yüksek binalar, reklam tabelaları ve yol işaretleriyle alakalı maddeleri içermektedir. Bu politikaların uygulanmasında, planlama mutabakatları, yerel plan siyasetleri ve tamamlayıcı planlama kılavuzlarından yararlanılmaktadır. Her bir gelişme başvurusunda beklenen, özellikle planlama kılavuzlarına bağlı kalınmasıdır.

Tablo 4’de özetlendiği üzere Lefkoşa’nın plan politikaları arasında 34 tasarım ilke-

KENTSEL TASARIMIN BOYUTLARI/ İLKELERİ (Carmona, 1996)			Kentsel tasarım ilkelerini içeren Plan Politikaları BELFAST
ZAMAN VE MEKANSAL BOYUT	Mekansal	Açık Alanlar	-
		Yol Hiyerarşisi	-
		Yerleşim Dokusu	Madde 1
	Morfolojik	Bina çizgileri	Madde 1
		Kentsel Düzen	Madde 3
		Yol Düzeni	Madde 11
		Yoğunluk	Madde 1
		Parsel Büyüklükleri	Madde 1
	Yapılı Çevre içerisindeki Durum	Karakter	Madde 1
		Koruma	
		Yükseklik	
		Bina Çekilişleri	Madde 3
		Sokağın Görüntüsü	Madde 1
		Diğer Binalarla İlişki	Madde 1
	İNSAN VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	Görsel	Kütle
Görünüş			
Yerel Stil			Madde 2
Ölçek			Madde 1
Algısal		Kapalılık Hissi	Madde 5
		Ayırt Edici Özellik	Madde 2
		Çeşitlilik	-
Sosyal		Erişim	Madde 6
		Güvenlik	Madde 6
		Canlılık	Madde 4
		Kamusal Alanlar	Madde 10
		Karışık Kullanımlar	Madde 4
ÇOK DISİPLİNLİLİK	Fonksiyonel	Altyapı	Madde 9
		Konut Büyüklüğü	-
		Konut Çeşitliliği	-
		Yol Güvenliği	-
		Otoparklar	-
	Sürdürülebilir	Gün Işığı	Madde 7 Madde 8
		Oryantasyon	
		Enerji Verimliliği	

Tablo 3

Belfast Gelişim Planı Politikalarının Kentsel Tasarım ilkeleriyle ilişkisi.

sinden 13'ünün yer aldığı, Belfast'da ise 26'sının yer aldığı görülmektedir. Kentsel tasarımın bir çok boyutunu tek bir politika içinde bulunduran ve yapılaşmış alana bakıldığında önceki planlarında da uygulandığı anlaşılabilen bu kentin Lefkoşa'ya kıyasla daha yaşanılabilir kentsel mekanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Belfast'da özellikle kamusal alanların, insan ve çevre ilişkisini yansıtabilen mekanların olduğu

göze çarpmaktadır. Lefkoşa sokaklarına bakıldığında ise kaldırımların, araç park yerlerinin, çöp depolama alanlarının ve reklam panolarının işgalinde olduğu ve yayaların kullanımına engel olduğu, en aktif kullanılan faaliyet koridorlarında bile gözlemlenmektedir. Mimari bir dil bütünlüğü olmadığı gibi, kapalılık hissi yaratacık, ritim oluşturabilecek yükseklik, oran ve ölçek uyumu da olmadığı görülmektedir.

Tablo: 4
Belfast ve Lefkoşa Kentlerinin Plan Politikalarının Kentsel Tasarım İlkeleriyle İlişkisinin Karşılaştırılması.

KENTSEL TASARIMIN BOYUTLARI/ İLKELERİ (Carmona, 1996)			Kentsel tasarım ilkelerini içeren Plan Politikaları	
			LEFKOŞA	BELFAST
ZAMAN VE MEKANSAL BOYUT	Mekansal	Açık Alanlar	x	x
		Yol Hiyerarşisi	✓	x
		Yerleşim Dokusu	x	✓
	Morfolojik	Bina çizgileri	x	✓
		Kentsel Düzen	x	✓
		Yol Düzeni	x	✓
		Yoğunluk	✓	✓
		Parsel Büyüklükleri	✓	✓
	Yapılı Çevre İçerisindeki Durum	Karakter	x	✓
		Koruma	✓	✓
		Yükseklik	✓	✓
		Bina Çekilişleri	x	✓
		Sokağın Görüntüsü	x	✓
		Diğer Binalarla İlişki	x	✓
	İNSAN VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	Görsel	Kütle	✓
Görünüş			x	x
Yerel Stil			x	✓
Ölçek			✓	✓
Algısal		Kapalılık Hissi	x	✓
		Ayırt Edici Özellik	x	✓
		Çeşitlilik	✓	x
Sosyal		Erişim	x	✓
		Güvenlik	x	✓
		Canlılık	x	✓
	Kamusal Alanlar	x	✓	
	Karışık Kullanımlar	✓	✓	
ÇOK DİSİPLİNLİLİK	Fonksiyonel	Altyapı	✓	✓
		Konut Büyüklüğü	x	x
		Konut Çeşitliliği	x	x
		Yol Güvenliği	✓	x
		Otoparklar	✓	x
	Sürdürülebilir	Gün Işığı	x	✓
		Oryantasyon	x	✓
		Enerji Verimliliği	x	✓

6. Sonuç

Bu çalışma, kentsel tasarımın planlamaya entegrasyonunun olumlu sonuçları üzerinde durmaktadır. İki farklı planlama yaklaşımında- esnek ve sıkı planlama, farklı etkileri olabileceği anlatılmıştır. Her iki yaklaşımında uygulanmasında sıkıntılar gözlemlenmiştir. Sıkı planlamada, plan kararlarının kentlerin zaman içinde değişen ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz

kalabileceği durumlar oluşmaktadır. Esnek planlamada plan kararlarının mekana yansıtılmasında zorluklar, takdire dayalı bir sistem olmasından ötürü oluşan eşitsizlikler, siyasi baskılar gibi sorunlar görülmektedir. Bu durumda, bu çalışmanın iddiasına göre kentsel tasarımın kamusal politika olarak esnek planlamayla entegrasyonu, planlamanın başarısında önemli bir rol oynamaktadır. Esnek planlama yaklaşımıyla

gelişen İngiltere ve İrlanda gibi ülkeler bu olguyu başarmış ve diğer esnek planlama sistemlerine örnek teşkil eder durumdadır.

Kentsel tasarımın boyutları anlatılarak bu boyutların her biriyle bu disiplinin, planlamanın hangi sorun ve eksiğiyle nasıl baş edileceği anlatılmıştır. Mekansal boyutuyla kentsel tasarım, planlamanın üst ölçek kararlarının mekana yansıtılmasında; zaman boyutuyla, kentlerin değişen ve dönüşen yapılarına ayak uydurmakta zorlanan sıkı planlama yaklaşımını planlama sistemlerine bir çözüm getirilmesinde; insan ve çevre ilişkisi boyutuyla, verimli ve işlevsel mekanların kente kazandırılmasında; çok aktörlülük boyutuyla, planların kullanıcılar tarafından daha çok benimsenebilmesini sağlamakta; çok disiplinli boyutuyla, mimarlık, planlama ve birçok farklı disiplinin biraraya gelmesini ve ortak paydada buluşmasını sağlamakta; ve rehberlik boyutuyla da tüm aktörlere, kullanıcılara ve uzmanlara mekanların oluşumu hedefinde rehberlik etmede çok büyük görevler üstlenmektedir.

Planlama için çok büyük öneme sahip bu disiplinin, planlamaya katılmasıyla yine bir başka sorun ortaya çıkmıştır. Tasarımın planlamada uygulama ve denetlenmesi konusu kriterler çerçevesinde gerçekleşmediği sürece hem yatırımcılara hem de mimarlara bir tehdit unsuru oluşturmuştur. Bu bağlamda, kentsel tasarımın, ancak planlamayla doğru entegrasyonunun sağlanabilmesiyle gerçekleşebileceği anlaşılmış ve kentsel tasarım kamusal politika olarak dile getirilmeye başlanmıştır. Ve hatta kentsel tasarımın kamusal politika olduğu iddia edilmiştir ve kentsel planlamanın strateji ve politikalarıyla bütünleşik bir süreç olması gerektiği ortaya konmuştur.

Tüm bu araştırma ve anlatımlar ışığında, esnek planlama anlayışıyla gelişen iki kent, Lefkoşa ve Belfast'ın, gelişim planları incelenmiştir. Lefkoşa'nın imar planında, kentsel tasarımla ilgili, kesinlik içermeyen sadece öneri niteliğinde olan, birkaç politika olduğu görülmektedir. Bu durumda oluşan kaotik ortamlar ve düşük kalitedeki yaşam alanları gösterilen fotoğraflardan da anlaşılmaktadır. Kentin okunabilirliği, imgelebilirliği, kapalılık hissi uyandıran

kentsel mekanları ve mekan algısından yoksun olduğu kolayca gözlemlenebilmektedir. Buna karşın, Belfast'ın gelişim planında, detaylı ve kentin yerel özelliklerini yansıtacak tasarım kriterleri, dört politika paketi içinde, çeşitli maddelerle belirlenmiştir. Bu politika paketlerine bağlı kalarak hazırlanan planlama kılavuzlarıyla bu politikaların uygulanması sağlanmaktadır. Lefkoşa'nın konut bölgelerinden ve kentsel faaliyet koridoru olarak adlandırılan ticari aktivite caddelerinden verilen görsel örnekler, Belfast'dan da verilmiştir. Belfast'ın hem konut bölgesindeki hem de ticari koridorlarındaki süreklilik, çeşitliliğin uyumu, yayalara sunulan geniş kaldırımlar ve peyzaj elemanlarıyla daha yaşanabilir, kaliteli kentsel mekanların oluşumu hemen göze çarpmaktadır. Bu iki örneğin karşılaştırılmasıyla, özellikle esnek planlama yaklaşımında, kamusal politikalar olarak kentsel tasarım ilkelerinin yerel planlarla entegrasyonunun önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Aslında, aynı planlama yaklaşımıyla gelişen iki kent arasındaki mekansal farkların sebebinin temelini anlamak için iki ülkenin planlama sisteminin nasıl çalıştığını incelemek faydalı olacaktır. Her iki ülkenin de planlama sistemi esnek planlamaya dayalı ve merkezîyetçi bir yaklaşımla oluşmuştur. Ancak en büyük fark yerel yönetimlerin planlamadaki rolünden ortaya çıkmaktadır. Kuzey İrlanda planlama sistemine göre merkezi hükümet gelişme planlarının yasal düzenlemelerini yaparken, yerel otorite de bu yasal zeminde yerel planları hazırlamaktadır. Kentsel tasarımın tanımlarında vurgulanan yerel ölçek kavramı, bu politikaların yerel otorite tarafından oluşturulmasını destekler durumdadır. Tüm boyutlarıyla ele alınabilecek, en doğru kentsel tasarım politikaları yerel yönetimler tarafından hazırlanacaktır. Belfast örneğinde, kentsel tasarımın tüm boyutları kentin kendine özgü karakterini yansıtacak şekilde hazırlanmış olduğu görülürken, Lefkoşa için hazırlanan kentsel tasarım politikası oldukça genel ve uygulanabilir olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de yerel gelişim planının merkezi hükümet tarafından hazırlanmış olmasıdır. Dolayısıyla-

la, Lefkoşa kentinde yerel ölçekte olması gereken bu politikalar oldukça genelde kalmış ve mekana aktarılamamıştır.

Makalede bahsi geçen, 60'lı yıllarda esnek planlamaya olan olumsuz bakış bugün artık olumlu olarak değişmiştir. Sıkı planlamanın da kentlerin gelişiminde sorunlara sebep olabileceğinin anlaşılmasıyla her iki planlama sisteminin de değişimlere ihtiyacı olduğu ortaya konmuş ve kentsel tasarımın kamusal politika olarak bu bağlamda önemli rol oynadığı plançılar tarafından benimsenmiştir. Esnek planlama kentsel tasarım politikalarıyla uygulamada katılmış (İngiliz planlama sistemi), sıkı planlama ise aynı doğrultuda esnetilmiştir (Alman planlama sistemi). Tüm bunlar ışığında Kuzey Kıbrıs'ın esnek planlama sisteminin bir miktar sıkılaştırılması planlamanın kentsel mekanların oluşmasındaki başarısını sağlayacaktır. Merkezi yönetimin, yerel yönetimlerle planlama konusunda yetki paylaşımı yapması ve yerel yönetimlerin kendi bölgelerine özgü kentsel tasarım politikalarını oluşturabilecek gerekli yasal zemini hazırlaması gerekmektedir●

Kaynakça

- Altaban, Ö. (2013). *Kentsel Planlamadan Kentsel Tasarıma Geçişte Düşülecek Boyutlar* (1). International Journal of Architecture and Planning, Volume 1, Issue 1, pp:2-21.
- Belfast City Council (Mayıs, 2020). *Belfast Local Development Plan: Draft Plan Strategy 2035*, www.belfastcity.gov.uk/LDP
- Birkland, T. A., (2014). Introduction to the Policy Process. M.E. Sharpe, 2015.
- Carmona M. (1996). *Controlling urban design—part 1: A possible renaissance?*, Journal of Urban Design, 1:1, 47-73, DOI: 10.1080/13574809608724370
- Carmona, M. & Tiesdell, S. (2007). *Urban Design Reader*. Architectural Press, Elsevier, Burlington, USA
- Commission of the European Communities – CEC (1997). *The EU Compendium of Spatial Planning Systems and Policies*. Regional Development Studies. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Davies, H.W.E.; Edwards, D.; Hooper, A. J.; Punter, J.V. (1989). Comparative Study. In: Davies, H.W.E. (ed.) *Planning Control in Western Europe*. London: HMSO, pp. 409–442.
- Erturan, A., & Türk, Ş. Ş. (2015). *Esnek Planlama Rejimi Baskısı Altında Katı Bir İmar Rejiminin Uygulanabilirliği: Boğaziçi Alanında Zorlu Center Örneği*. 39. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu - "Müdahale, Mücadele, Planlama"
- Ewing, R., Handy, S., Brownson, R. C., Clemente, O. & Winston, E. (2006). *Identifying and Measuring Urban Design Qualities Related to Walkability*. Journal of Physical Activity and Health, p.S223-S240.
- Farinós Dasi, J. (2007). *Governance of Territorial and Urban Policies from EU to Local Level. Final Report of ESPON Project 2.3.2*. Esch-surAlzette: ESPON Coordination Unit.
- Flender, K., (Şubat, 2021). *Architonic Series 'Investment Stimulus for Public Projects', Article 1*. Urban Swiss Design: Glattalbahn Zurich, <https://projects.archiexpo.com/project-22349.html>
- Gielen, M. D. & Tasan-Kok, T. (2010). *Flexibility in Planning and the Consequences for Public-value Capturing in UK, Spain and the Netherlands*. European Planning Studies Vol. 18, No. 7, July 2010, Taylor & Francis, DOI: 10.1080/09654311003744191
- Günay, B. (1999). *Urban Design is a Public Policy*, METU Faculty of Architecture Press.
- KKTC Şehir Planlama Dairesi (Mayıs, 2020). *Başkent Lefkoşa İmar Planı*, <https://spd.gov.ct.tr/PLANLAR>.
- Macdonald, E. & Larice, M. (2013). *The Urban Design Reader 2nd ed*. Urban reader series, Routledge.
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi (2016). *Kentsel Tasarım Rehberleri / Cilt I: Araştırma Ve Tanımlama*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yayını.
- Newman, P. & Thornley, A. (1996). *Urban Planning in Europe: International competition, national systems and planning projects*. Routledge.
- Oxley, M. vd (2009). *Review of European Planning Systems*, Centre for Comparative Housing Research, Leicester Business School, De Montfort University, The Gateway Leicester.
- Punter, J. (2002). *Urban Design as Public Policy*:

- Evaluating the Design Dimension of Vancouver's Planning System*, International Planning Studies, 7:4, 265-282, DOI:10.1080/1356347022000027710
- Punter, J. (2007). *Developing Urban Design as Public Policy: Best Practice Principles for Design Review and Development Management*. Journal of Urban Design, 12:2, 167-202.
- Stead, D. & Nadin, V. (2012). *European Spatial Planning Systems, Social Models and Learning*. DISP - November 2012 DOI: 10.1080/02513625.2008.10557001 <https://www.researchgate.net/publication/261612127>.
- Tewdwr-Jones, M. (1999). *Discretion, Flexibility, and Certainty in British Planning: Emerging Ideological Conflicts and Inherent Political Tensions*. Journal of Planning Education and Research 18:244-256. 1999 Association of Collegiate Schools of Planning.
- Türk, Y. A. (2004). *Bölüm 14: Kentsel Tasarım ve Kent Planlama, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, Akademi Kitabevi, Trabzon.
- Türk, Ş. Ş. & Özkan, H. A. (2012). *Planlama Sistemlerinde Esneklik Kavramı: Türkiye Üzerine Bir Analiz*. Tez (Yüksek Lisans) -- İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- URL-1 <https://mobilityexchange.mercer.com/insights/quality-of-living-rankings>
- URL-2 https://www.muenchen.de/rathaus/Stadtverwaltung/Referat-fuer-Stadtplanung-und-Bauordnung/Stadtentwicklung/stadt-bau-plan/city-building-plan/cbp_phase_7.html
- URL-3 <http://spd.gov.ct.tr/LEFKO%C5%9EA-%C4%B0MAR-PLANI>
- URL-4 <http://spd.gov.ct.tr/LEFKO%C5%9EA-%C4%B0MAR-PLANI>
- URL-5 <https://www.101evler.com/kibris/satilik-emlak/lefkosa-gonyeli-daire-146409.html>
- URL-6 <https://www.101evler.com/kibris/satilik-emlak/lefkosa-yenisehir-daire-164922.html>
- URL-7 <http://spd.gov.ct.tr/LEFKO%C5%9EA-%C4%B0MAR-PLANI>
- URL-8 <https://www.brk.net/lefkosanin-en-islek-caddele-rinde-alisilmadik-goruntuler/>
- URL-9 <https://www.kibrishaberci.com/dereboyunda-ayakta-durmak-zor/>
- URL-10 [https://www.belfastcity.gov.uk/planning-and-building-control/planning/local-development-plan-\(1\)/local-development-plan](https://www.belfastcity.gov.uk/planning-and-building-control/planning/local-development-plan-(1)/local-development-plan)